

Infrastruktūra kā tautsaimniecības strukturālās transformācijas stūrakmens

Dr.oec. Olga Bogdanova

Latvijas Universitāte

Ievads

Pētījuma mērķis ir identificēt iespējas kā infrastruktūras projekti var sekmēt Latvijas tautsaimniecības attīstību, konstatēt nepieciešamās darbības COVID-19 seku mazināšanai.

Pētījuma uzdevumi:

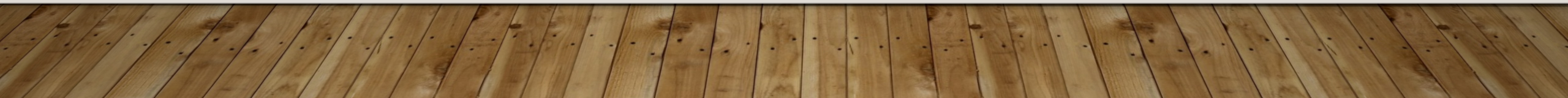
- ◆ izvērtēt infrastruktūras attīstības projektu lomu, stiprinot valsts ekonomiku krīzes un pēckrīzes situācijās;
- ◆ izanalizēt iepriekšējo Latvijas un starptautisko pieredzi un tendences, novērtēt riskus un iespējas, kas saistīti ar infrastruktūras projektiem;
- ◆ balstoties uz veiktās SVID analīzes, izstrādāt kritērijus infrastruktūras projektu vērtēšanai, kas ir būtiski konkurētspējas veicināšanai un Covid-19 krīzes seku pārvarēšanai;
- ◆ izanalizēt, kā COVID-19 krīze ir ietekmējusi Latvijas infrastruktūras attīstības projektu gaitu Latvijā un citās valstīs un nepieciešamības gadījumā izstrādāt rekomendācijas, lai mazinātu infrastruktūras projektu apturēšanas vai ievērojamas atlikšanas riskus.

Metodika

Pētījuma teorētiskais un metodoloģiskais pamats:

- ✓ **Latvijas un ārvalstu zinātniskie un profesionālie pētījumi**, valsts un saistīto institūciju dokumenti, tajā skaitā Pasaules Bankas, Starptautiskā Valūtas Fonda, Pasaules Ekonomiskā foruma, OECD, Apvienoto Nāciju, starptautisko reitingu aģentūru, Pasaules Enerģētikas Padomes, Ārvalstu investoru padomes Latvijā u.c., datubāzes, informācija no mediju telpas un starptautiskajām konferencēm.
- ✓ **Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja** par nepieciešamību investēt infrastruktūrā, Latvijas 14 galveno infrastruktūras **kapitālsabiedrību vadītāju aptauja** par Covid-19 ietekmi uz infrastruktūru un infrastruktūras lomu Latvijas konkurētspējā, kā arī **ārvalstu enerģētikas ekspertu aptauja** par šā brīža situāciju un infrastruktūras lomu valsts konkurētspējā.
- ✓ Tika veiktas **fokusētās intervijas** ar Satiksmes ministrijas, Finanšu ministrijas un Rīgas pašvaldības amatpersonām, kā arī Latvijas investīciju un attīstības aģentūras vadību.

Infrastruktūras sasaiste ar tautsaimniecības transformāciju

1. Kas ir «infrastruktūra»?
 2. Kādas ir konkrētas valsts infrastruktūras vajadzības?
-
- ✓ Infrastruktūras projektu īstenošana spēlē būtisku lomu valsts konkurētspējas nodrošināšanā.
 - ✓ Publiskās infrastruktūras pieejamība mazina nabadzību, veicina ienākumu nelīdzsvarotības mazināšanu, izaugsmes iespēju vienādošanu; tai ir arī sociālā funkcija.
 - ✓ Spēcīga projektu pārvaldība (t.i. projektu plānošana, atlase, īstenošana) var nodrošināt atdevi no veiktajām investīcijām līdz pat 0,8% tekošajā gadā un 3,2% pēc 4 gadiem.
 - ✓ Vienlaikus pasaules pieredze rāda, ka pie sliktas projektu pārvaldības, t.sk. plānošanas, atlases un ieviešanas, investīcijas var ekonomikai pat kaitēt, vēlāk prasot sāpīgu finanšu konsolidāciju.
-

Latvijas prioritārie infrastruktūras projektu virzieni

SVID izvērtējums

- ✓ Latvijas infrastruktūras sektora vājas puses saistītas ar:

ceļu kvalitāti, augstām enerģijas cenām, nabadzību, ūdens un sanitārajām normām, valsts pārvaldes tiešsaistes pakalpojumiem, tiešsaistes dalību, loģistikas infrastruktūru, IKT piekļuvi, saskaņotības trūkumu starp dažādām valsts, pašvaldību un privātām pusēm svarīgajos ekonomiskai izaugsmei projektos, izvērstu plānu, politikas plānošanas dokumentu, kas ietver IKT jomas saskaņotus projektus ar skaidriem rezultativajiem rādītājiem, trūkumu, zemu infrastruktūras izmantošanas intensitāti u.c.

- ✓ Galvenie riski ir asociēti ar ekstremāliem laika apstākļiem, kibernetiķu drošumu, sliktu projektu pārvaldību, digitālās kompetences trūkumu u.c.

Latvijas prioritārie infrastruktūras projektu virzieni

SVID izvērtējums

- ✓ Latvijas infrastruktūras sektora iespējas nodrošina infrastruktūras izmantošanas jaunus potenciālus, panākot

esošās infrastruktūras izmantošanas optimizēšanu, mūsdienīgu plānošanas analītiku (piemēram, digitālie dvīņi), lietotāju-orientētu pakalpojumu piemērošanu, transporta un uzraudzības izmaksu samazināšanu pateicoties tehnoloģijām (piemēram, droni), elastīgu darba organizāciju, reāllaika datu analītiku (piemēram, reāllaika notikumu ziņošana, vizualizācija lēmumu pieņemšanas atbalstam), efektīvu atbalsta dienestu (piemēram, procesu automatizācija, mākslīgais intelekts), ekonomiskās vērtības palielināšanu no dažādu sektoru sinerģijas, sociālās vērtības palielināšanu (piemēram, izturētspēja pret stihijām, pandēmijām, labāka krīzes situāciju pārvaldība, reāllaika satiksmes pārvaldība), vides aizsardzības vērtības palielināšanu (elektromobiļi, ūdens un kanalizācijas modernās tehnoloģijas), mobilitāti kā pakalpojumu, 5G, esošās infrastruktūras pielāgošanu citiem mērķiem u.c.

Kritēriji infrastruktūras projektu vērtēšanai

A Grupa: Infrastruktūras investīciju projekta produktivitātes kritēriji

Infrastruktūras projektu mērķa virzieni

- i. Ekonomisko un sociālo (t.sk. drošuma) pamata vajadzību risināšana
- ii. Izmaksu samazinājums
- iii. Ilgtspējas veicināšana

Pamata izaicinājumu kritēriji:

1. Paaugstina infrastruktūras izmantošanas intensitāti
2. Palielina elektroenerģijas patēriņu
3. Paaugstina attiecīgās jomas tirgus likviditāti (pateicoties infrastruktūras projektam, tiek samazināta jomas produkta/pakalpojuma cena)
4. Samazina infrastruktūras lietošanas izmaksas
5. Samazina izmešus transportā
6. Uzlabo sektoru savienojamību
7. Uzlabo infrastruktūras pakalpojumu operacionālo elastīgumu lai spētu atbildēt uz pandēmiju un citām krīzes situācijām, pievēršot lielāku uzmanību ekonomiskajam un sociālajam elastīgumam
8. Mazina Latvijas kritiskās infrastruktūras operatoru kiber ievainojamību
9. Uzlabo noturību pret stihijām

Kontroles kritēriji

1. Tiek izmantota esoša infrastruktūra citiem mērķiem
2. Netiek veidota paralēlā infrastruktūra
3. Ir novērtēts sniegums ne tikai pamata sektorā, bet arī citos sektoros
4. Papildus pamata mērķim definētas infrastruktūras izmantošanas jaunas iespējas, atbalstot zema oglekļa nākotni

Ietekme uz pasaules indeksu rādītājiem

1. Uzlabo Pasaules konkurētspējas indeksu (kritisks rādītājs: ceļu kvalitāte)
2. Ilgtspējīgas attīstības mērķi (kritiski rādītāji: ūdens, kanalizācija, infrastruktūra, t.sk. transports)
3. Uzlabo Enerģētikas trilēmas indeksu (kritiski rādītāji: enerģijas cena, arī ilgtspēja)
4. Uzlabo Globālo Inovāciju indeksu (kritiski rādītāji: pārvaldes tiešsaistes pakalpojumi, tiešsaistes e-dalība, loģistikas pakalpojumi)

Kritēriji infrastruktūras projektu vērtēšanai

B grupa: Infrastruktūras investīciju projekta efektivitātes kritēriji

Investīciju projekta sniegums

Investīciju projektam ir aprakstīta problēmsituācija, kuru tas risina, un skaidri definēts mērāms rezultāts mērķis

Investīciju projektam definēti mērāmi rezultātie rādītāji noteiktajos termiņos

Pastāv projekta īstenotāja ilgtermiņa stratēģija, kura ietver mērāmus rezultātos mērķus

Investīciju projekts ir ietverts nacionālajos un sektoru plānos

Nacionālajos un sektoru plānos ir atrunāti investīciju projekta rezultātie rādītāji

Projekts ir saistīts ar vidējā termiņa fiskālo ietvaru

Saskaņota rīcība starp valsts līmeņa un pašvaldības līmeņa lēmēj institūcijām

Apzināts vai investīciju projekts skar pašvaldību intereses. Notikušas konsultācijas par investīciju projektu ar pašvaldībām

Nodrošināta atbilstoša projektā iesaistīto pušu koordinācija, nosakot skaidru atbildību sadalījumu

Investīciju projekta atbilstība privātā investora principiem, piemēram:

Investīciju projektā līdzdarbojas privātais investors (t.sk. projekta īstenotāja līdzīpašnieks ir privātais investors) vai pastāv privātā sektora interese par projektu

Investīciju projekta īstenotājam ir piešķirts publisks reitings

Ir citi fakti kas liecina par investīciju projekta īstenotāja spēcīgu pārvaldību

Ja projekta realizācijai tiek izmantots PPP modelis:

ir skaidri definēti un izvērtēti iespējamie fiskālie riski

Veikts detalizēts izvērtējums projektam vai labākais iespējamais PPP atlasē variants var nodrošināt pietiekošus efektivitātes labumus no privātās vadības, kompensējot papildu finanšu izdevumus, kas saistīti ar privāto finansējumu, riskiem un ierobežojumiem, kas saistīti ar ilgtermiņa līgumu

Alternatīvo risinājumu izvērtējums

Ir pieejams projektu, kas risina pieteikto problēmu, apkopojums (t.sk. projekti, kas finansēti no dažādiem finansējuma avotiem)

Ir nodrošināts alternatīvu risinājumu izvērtējums projekta mērķa sasniegšanai

Projekta izmaksu un risku izvērtējums

Projektā ir veikta detalizēta finanšu, ekonomikas, tehniskā un juridiskā analīze, apzināti un izvērtēti riski

Ir pieejama informācija par līdzīgu projektu realizēšanas praksēm citās valstīs (kopējās izmaksas vai reģistrētais kapitāls)

Kritēriji infrastruktūras projektu vērtēšanai

C grupa: Infrastruktūras investīciju projekta atbilstības kritēriji finansējuma donora prioritātēm

Atbilstība ANM atbalsta vai cita finanšu instrumenta kritērijiem:

- Veicina ES ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju
- Stiprina noturību
- Mazina krīzes sociālo un ekonomisko ietekmi
- Atbalsta zaļo un digitālo pāreju

Būtiski ir veicināt to infrastruktūras kapitālsabiedrību projektu attīstību, kas atbilst produktivitātes, efektivitātes un finansējuma kritērijiem, tādējādi nodrošinot spēcīgu impulsu ekonomiskai aktivitātei īstermiņā un vidējā termiņā, kā arī veicinot ekonomisku attīstību ilgtermiņā.

Latvijas un citu valstu infrastruktūras kapitālsabiedrības

Latvijas 14 galveno infrastruktūras **kapitālsabiedrību vadītāju aptauja** par Covid-19 ietekmi uz infrastruktūru un infrastruktūras lomu Latvijas konkurētspējā

- ✓ Vērtējot ekspertu aptaujās un citos informācijas avotos iegūto informāciju, var secināt, ka situācija Latvijas infrastruktūras kapitālsabiedrībās būtiski neatšķiras no citām valstīm.
 - ✓ Kopumā situāciju infrastruktūras sektorā, pateicoties tā regulētā biznesa specifikai, var raksturot kā salīdzinoši stabilu.
 - ✓ Vienlaikus atsevišķus sektorus Covid-19 situācija ir ietekmējusi būtiski (pārsvarā tos, kuri ir saistīti ar fizisku pārvietošanos), savukārt, citu infrastruktūras jomu kapitālsabiedrības var pašas sniegt atbalstu ekonomikai, realizējot tautsaimniecībai svarīgus projektus, izmantojot kopējo krīzes pārvarēšanai paredzēto valsts un reģionālo fondu finansējumu.
- ✓ **Infrastruktūra ir ekonomikas transformācijas stūrakmens:** ieguldījumi infrastruktūrā vērtējami ne tikai no investīciju finanšu atdeves skata punkta, bet no plašāka snieguma gan nozarei, gan ekonomikai.

Paldies pa uzmanību!

Dr.oec. Olga Bogdanova